

PUOLANKA

Varhainen suksipitäjä

Heikki Niemi

26.11.2012

JOHDANTO

Hiihtäminen on ollut vuosisatoja ja -tuhansia tapa liikkua lumisessa maastossa. Tietävästi iäkkäin luotettava merkintä suksien käyttämisestä Suomessa on 1600-luvun Paltamosta. Kirkkoherra Johan Cajanus kuvasi henkikirjoituspöytäkirjaansa talonpoikien liikkumista suksilla.¹ Kuitenkin vasta 1800-luvun lopulla hiihtäminen sai suomalaisten keskuudessa harrastuksen aseman, ja hiihtäminen alkoi kehittyä yhä enemmän vapaa-ajanviettotavaksi arkipäisestä tavasta liikkua paikasta paikkaan.²

Suksinäyttelyitä alettiin pitää 1800-luvun lopulta alkaen. Niissä suksisevät saivat esitellä tuotteitaan hiihtämisestä kiinnostuneille. Näissä näyttelyissä kajaanilainen suksimalli saavutti suuren suosion. Suksinäyttelyitä järjestettiin eri puolilla valtakuntaa. Ensimmäisen kerran yleinen suksinäyttely pidettiin Helsingissä vuonna 1883.³ Suksinäyttelyt olivat osa kansallisromanttista Suomi-kuvaa, jonka olennainen osa olivat talvi ja nopeasti suosiotaan kasvattanut hiihtourheilu.

Suksinäyttelyt olivat tehneet tunnetuksi kainuulaiset sukset, ennen kaikkea Kajaanin mallin sukset. Kysynnän vilkastuessa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa oli kainuulaisilla suksisevillä etulyöntiasema Suomen suksimarkkinoiden ottamisessa haltuun. Samaan aikaan osittain elinkeinojen vähäisyyden ja osittain luonnon suomien edellytysten ansiosta Puolanka kohosi Kainuun johtavaksi suksipitäjäksi.⁴

Puolanka on pieni kainuulainen pitäjä. Puolangan pinta-ala on 2468⁵ neliökilometriä ja väestö noin 3000 henkilöä. Väestöä on aiemmin ollut kuitenkin enemmän. Puolangalla oli kirkonkirjojen mukaan 1860-luvun alussa noin 3000 asukasta, mutta vuonna 1910 asukkaita oli jo noin 5000⁶. Oheisesta kartasta ilmenee Puolangan sijainti Kainuussa.

---

¹ Kurkinen 1992, 89.

² Kurkinen 1992, 72.

³ Kurkinen 1992, 78

⁴ Kurkinen 1992, Passim.

⁵ Nykysuomen tietosanakirja 2, Maat ja paikat 1992, 747.

⁶ Wilmi J. 1985, 59, 62.

Kuva 1

Kainuu

Lähde: http://www.kainuu.fi/index.php?mid=2_18_101&la=fi

SUKSENTEKO JA SUKSIMALLIT

Puuaineksen valitseminen

Sopivaa suksipuuta etsittäessä oli oleellista löytää mahdollisimman oksaton, suora koivu. Koivu olikin puuksien tärkein raaka-aine. Koivu kasvoi hitaasti Kainuun vaaroilla, joten puuaineksesta tuli kestävä ja puun pintaosasta kovaa. Puun suorasyisyys oli myös tärkeää.⁷ Asianlaita varmistettiin katsastamalla koivupuun tyvestä veistetty lastu, tai tyvestä otettiin kuorta. Puun sydän oli suora, jos syyt kiertyivät myötäpäivään. Tämä puu myös halkesi hyvin, ja oli oivallista suksentekoa varten.⁸

---

⁷ Kurkinen 1992, 5.

⁸ Kurkinen 1992, 6.

Tavallisesti yhdestä koivusta saatiin valmistettua kaksi paria suksia. Paljakka oli yksi vaaroista, joiden rinteistä puolankalaiset suksisepät saivat hyvää koivupuuta suksiinsa. Etenkin suksikotiteollisuuden myöhemmissä vaiheissa likeisien Latvan ja Kotilan kylien suksisepät hankkivat materiaalinsa Paljakasta. Lylykyläläiset suksisepät puolestaan hyödynsivät usein Hietavaaran ja Martinvaaran rinteitä, tulijärveläiset Leppälänvaaran.⁹

Yleisesti suksipuut kaadettiin valtion metsistä. Vaikka suksisepät olisivatkin omistaneet omaa metsää, oli tavallista kaataa puut valtion metsistä, sillä niiden käyttöön oli lupa.¹⁰ Toisinaan suksisepät saivat tilauksia esimerkiksi naapureilta, jolloin tämä tilausta tehdessään toi suksipuut tullessaan tai vei sepän katsastamaan sopivia puita.¹¹ Puiden kaataminen suksipuiksi tapahtui epäsäännöllisesti. Puut voitiin hakea metsästä keväällä, kesällä, syksyllä tai talvella. Puiden kuljettaminen metsästä oli raskasta työtä. Tämän takia puita kuljetettiin usein talvella, jolloin työ käyttäytyi helpommin rekikelien myötä.¹²

Puiden kaatamisen jälkeen ne usein jo metsässä halkaistiin pitkittäissuuntaisesti. Ensin puusta hakattiin seitsemästä kymmeneen jalkaan pituinen pölkky, sitten tuohi irrotettiin pölkystä ja lopuksi pölkyn ”nenään” lyötiin kirveellä ”vika”, josta pölkky halkaistiin närepuusta tehdyn kiilan avulla.¹³

Suksipuiden kuivuttua alkoi niiden höylääminen. Toisinaan höylääminen tapahtui toisinaan riihessä, mutta useimmiten pirtissä.¹⁴ Pirtti olikin perinteisin paikka puhdetöille, sillä entisajan pirtti oli tilava ja lämmin paikka, jossa koko talonväki vietti aikaansa kukin omien askareidensa parissa.

Suksipuiden kuivaaminen

Metsästä kaadetut suksipuut kuljetettiin useimmiten heti kaatamisen jälkeen kotiin kuivattavaksi. Toisaalta joskus puut saivat kuivua metsässä ennen kuljettamistaan kotiin. Kotona puiden kuivaaminen tapahtui ladossa, saunassa tai asuinrakennuksen pirtissä. Jos puita kuivattiin saunassa, puut pantiin kuivumaan katon rajaan orsille. Orret olivat kuivauspaikkana myös ladossa tai pirtissä, jossa kuivaamispaikka saattoi olla myös uunin päällä. Kuivaamisaika vaihteli, sillä vaikka yleensä puita kuivattiin nelisen viikkoa, saattoi toisinaan kuivausaika olla useita kuukausia! Pitkä

---

⁹ Ibidem.

¹⁰ Kurkinen 1992, 6–7.

¹¹ Kurkinen 1992, 7.

¹² Ibidem.

¹³ Kurkinen 1992, 8.

¹⁴ Ibidem.

kuivausaika oli hyvästä, sillä sen ansiosta puuaines ei enää vääntynyt ja vetäytynyt.¹⁵ Kiireessä kuivattu puuaines ei ollut hyvä suksille, sillä tällaisesta puusta tehdyt sukset saattoivat vetäytyä kostuessaan kieron, jolloin ne eivät enää pysyneet hiihdettäessä ladulla.¹⁶

Suksipuiden höylääminen suksiksi

Suksien valmistaminen oli alusta alkaen käsityötä. Sukset valmistettiin aina yhdestä pölkystä. Tärkein työväline suksien valmistamisessa oli suksihöyläpenkki, jota puolankalaiset kutsuivat myös suksipukiksi, suksijakkaraksi, suksipenkiksi ja ”suksilavihtaksi”. Yhdessä talossa saattoi suksihöyläpenkkejä olla useampikin, mikäli myös suksiseppiä oli useita.¹⁷

Aivan ensiksi kuivumasta noudetut suksipuut veistettiin ohuemmaksi kirveellä. Vasta tämän jälkeen suksipuita alettiin höyläämään. Suksihöylät olivat käsihöyliä ja usein itse sepän valmistamia. Sen sijaan höyliä terät teetettiin maasepällä. Suksiparin mallista riippuen seppä tarvitsi useitakin erilaisia höyliä työhönsä. Ensimmäisen sukupolven suksiseppät sen sijaan pärjäivät kirveen, puukon ja muutaman höylän avulla suksia valmistaessaan.¹⁸

Ensimmäinen höyläystyö oli karkean puuaineksen höylääminen sarvihöylällä, jota seurasi suksen laitojen höylääminen pitkäpäähöylällä. Tämän jälkeen höylättiin suksen pohja sileäksi lyhyellä käsihöylällä. Suksen pohjapuolen valintaan vaikutti sen puun kasvupaikka, josta puuaines oli hankittu. Sanonta ”pohjoinen pohjaan” tarkoitti, että suksen pohjasta tuli onnistunut, jos metsässä kasvaneen puun pohjoispuoli valittiin suksen pohjaksi. Sileäksi saatuun pohjaan tehtiin ura eli olashöylällä. Suksen kärjen muotoilu tapahtui vielä ennen viimeistä tehtävää; suksen päällyspuolien höyläämistä.¹⁹

Suksen kärkeä ohuemmaksi työstäessä apuna oli kimpihöylä, jota kutsuttiin myös keinuhöyläksi. Höyläysvaiheen jälkeen oli aika taivuttaa suksen kärki kaarevaksi kärjenpainenpuussa. Ensiksi suksen kärki tosin oli pehmitettävä kiehuvaan vedessä vaikkapa pyykki- tai muuripadassa. Märkä paininpuuhun kiinnitetty kärki työnnettiin lopuksi vielä kuumaan uuniin.²⁰

---

¹⁵ Kurkinen 1992, 9.

¹⁶ Kurkinen 1992, 9–10.

¹⁷ Kurkinen 1992, 10.

¹⁸ Kurkinen 1992, 10–11.

¹⁹ Kurkinen 1992, 11.

²⁰ Kurkinen 1992, 11–12.

Taloa kohden suksia oli usein höyläämässä kaksi miestä. Tavatonta ei tosin ollut, että naisetkin osallistuivat suksityöhön. Myös lapset saattoivat auttaa aikuisia.²¹

Suksien viimeistely

Viimeistelyssä suksisevät käyttivät silityshöylää, jonka jälkeen pinta silitettiin hiekkapaperilla. Toisinaan suksi myös koristeltiin. Koristeviivat tehtiin piirrinpuulla tai suuntapiirtimellä. Jos suksessa oli oksanjälki, se pyrittiin peittämään sulatetulla lakalla.²²

Tämän jälkeen sukset vielä maalattiin. Maalina käytettiin vesipetsiä eli vaarnetta, joka oli veteen sekoitettavaa jauhemaista väriainetta. Väri sai sukset näyttämään tummanruskeilta. Aivan lopuksi sukset tervattiin ja paahdettiin kuumassa uunissa kunnes suksen pinnassa oleva terva alkoi kiehua. Liika terva hangattiin suksen pinnasta pois vaatetupolla, eli tervanahturilla.²³ Idea oli siis sama kuin kenkien lankkaamisessa – liika aine hangattiin pois. Jotta sukselle saatiin kiiltävä pinta, suksi vielä lakattiin tervan kuivuttua²⁴.

Sukset tehtiin, ja tehdään, hiihtämistä varten. Niinpä lakan kuivuttua sukseen kiinnitettiin lenksut, joihin pieksut, eli isot hiihtojalkineet, työnnettiin²⁵. Puolankalaisittain suksia kutsuttiin varpaallisuksiksi, kun lenksu oli suksen puolivälissä. Lenksu, toiselta nimeltään mäystin, oli useimmiten nahkaa.²⁶

Puolangalla ei ollut tapana leimata valmiita suksia. Suksisevät eivät jostain syystä merkinneet suksia millään tapaa. Tosin poikkeuksiakin on. Muuan lylykyläläinen suksiseppä piti tapanaan leimata parhaiten onnistuneet suksensa omatekemällä leimalla, jossa oli hänen ja pitäjän nimi.²⁷ Onkin sääli, ettei leimaaminen ollut tapana. Sukset voisi nykyään tunnistaa tietyn sepän tekemiksi, jos suksien leimaaminen olisi ollut vakiintunut tapa.

---

²¹ Kurkinen 1992, 12.

²² Kurkinen 1992, 13.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Kurkinen 1992, 14.

Yksi suksiseppä ehti talven mittaan valmistaa noin 50²⁸ paria suksia.²⁹ Toki poikkeuksiakin oli, mutta joka tapauksessa suksien valmistaminen vei aikaa taitavimmiltakin suksisepiltä, minkä vuoksi yksi valmistaja ei ehtinyt valloittaa markkinoita itselleen.

KEITÄ SUKSISEPÄT OLIVAT?

Kurkinen jakaa suksiseppät kolmeen polveen. Ensimmäinen polvi syntyi 1800-luvun puolivälissä. Näiden suksiseppien työ ajoittui noin 1870-luvulta alkaen aina vuosisadan loppuun saakka. Toisen polven suksiseppät syntyivät 1870-luvulla, ja he työskentelivät 1890-luvulta aina 1930-luvulle saakka. Kolmas suksiseppäsukupolvi syntyi 1900-luvun alussa ja 1910-luvulla. Tämän sukupolven työ ajoittui 1910-luvulta aina jopa 1960-luvulle saakka.³⁰

Työhön opittiin kotona

Tavallinen suksiseppä sai oppinsa omasta lapsuudenkodistaan. Usein opin antaja oli oma isä tai joku toinen miespuoleinen sukulainen, isoisä, eno tai setä esimerkiksi.³¹ Moni mies osasi suksenteon taidon, joten oppi tuli pojille kotoa kuin luonnostaan. Pojat auttoivatkin usein talon miesväkeä suksenteossa. Toisinaan oppi toki tuli myös saman seudun muilta suksisepiltä³².

Suksien tekemisen opetteleminen alkoi toisinaan jo noin kymmenvuotiaana, eli silloin, kun lapsi alkoi jaksaa työntää höylää. Puolangalta tiedetään muuan 12-vuotias Eetu Kemppainen, jonka kolme pientä suksiparia olivat esillä Oulussa vuoden 1903 suksinäyttelyssä. Yleisintä kuitenkin oli, että poika aloitti suksien valmistamisen ollessaan jo hieman varttuneempi, eli 15–20-vuotias.³³

Lisäoppia suksien tekoa opetteleville pojille ja nuorukaisille toivat maaseudulla kiertelevät mieskotiteollisuuskoulut, eli veistokoulut, kuten niitä oli tapana nimittää. Koulunpito tapahtui kylittäin. Valtiovalta tuki veistokoulujen toimintaa. Vuonna 1894, tarkemmin ottaen 1.10., aloitti toimintansa Oulun läänin talousseuran valvoma ja valtion avustama Kajaanin kihlakuntaa varten perustettu kiertävä veistokoulu. Koulun opettajana toimi Kalle Seppänen, joka toi koulunsa

---

²⁸ Lukumäärä 1920- ja 1930-luvuilta.

²⁹ Kurkinen 1992, 14.

³⁰ Kurkinen 1992, 4.

³¹ Kurkinen 1992, 52.

³² Ibidem.

³³ Kurkinen 1992, 52–53.

Puolangallekin aina neljäksi kuukaudeksi kerrallaan. Koulussa opetettiin valmistamaan työ-, talous- ja ajokaluja.³⁴ Puolankalaisten asenne muualta saatuun oppiin ei aina kuitenkaan ollut myönteinen. Esimerkiksi Puolangan kunnalle tarjottiin jo vuonna 1875 kiertävää käsityöneuvojaa. Kuntakokous ei kuitenkaan neuvojaa vastaanottanut ja hänen neuvojaan huolinut.³⁵ Ajan myötä asenteet kuitenkin lientyivät.

Puolangan suksikoulu

Muuttuneiden asenteiden taustalla oli osaltaan ehta sivistys. Vuonna 1902 Puolangan kirkonkylän kansakoulun opettaja Johannes Hiltunen perusti Puolangalle suksikoulun ja -verstaan. Hiltunen oli alkujaan paikkakuntalainen. Hän syntyi 19.3.1871 Puolangan lukkarin Juho Hiltusen pojaksi.³⁶

Hiltunen välitti myyntiin omassa suksiverstaassa ja -koulussaan valmistettuja suksia. Lisäksi hän välitti muidenkin suksentekijöiden suksia. Onkin luultavaa, että muutaman vuoden ajan Hiltusen välittämänä liikkui myyntiin suurin osa Puolangalla valmistetuista suksista.³⁷ Hiltunen nimittäin kierteli perimätiedon mukaan pitäjän eri suksiseppien luona ja osti näiltä liki kaikki sukset, jotka sepät ehtivät valmistaa. Alkujaan osa suksiseppistä ei innostunut Hiltusen suksiestoksista, sillä Hiltusen maksama hinta riippui suksien laadusta. Ajan myötä sepät kuitenkin huomasivat, että paremmin viimeistellyistä suksista Hiltunen maksoi isomman hinnan, jopa 9 markkaa parista. Näin suksien laatu ja ulkonäkö kohenivat jo ennen, kuin ne päätyivät Hiltusen välitettäväksi.³⁸

Etenkin naisille suksien ulkonäkö oli tärkeää. Hyvien suksien menekki oli siis taattu. Talvella 1902–1903 Hiltunen möi kotimaan lisäksi Ruotsiin ja Venäjälle noin 3000 paria suksia ja 500 paria sauvoja. Sepiltään Hiltunen oli tilannut kaikkiaan 3800 paria suksia, mutta osa ei ollut mennyt kaupaksi mm. asiakkaiden kannalta epämieluisan mallin vuoksi. Hiltunen sai puolelleen myös suomalaisen raittiusliikkeen, sillä kautta koko maan raittiusväkeä kehoitettiin ostamaan Puolangan suksikoulun tuotteita. Suksien ostaminen tukisi puolankalaista rahvasta.³⁹ Viime vuosisadan alussa ja jo 1800-luvun puolivälissä raittiusliike oli muodostunut suomalaisessa yhteiskunnassa mahtitekijäksi. Niinpä sen ohjeita ja kehotuksia kuunneltiin tässäkin asiassa tarkalla korvalla.

---

³⁴ Kurkinen 1992, 53.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Kurkinen 1992, 40.

³⁷ Kurkinen 1992, 40–41.

³⁸ Kurkinen 1992, 41.

³⁹ Kurkinen 1992, 41–43.

Puolanka ei kuitenkaan kauan saanut nauttia Hiltusen yritteliäisyydestä. Mies nimittäin muutti Kajaaniin syksyllä 1904 ja vei suksikoulun ja -liikkeensä mukanaan. Muuton motiivi oli Kajaanin liiketoiminnalle tarjoamat paremmat liikenneyhteydet. Kansakoulunopettajanvirastaankin hän erosi vuonna 1903. Hiltusen rohkeus kannatti, sillä hänen liiketoimensa kasvoivat niin, että vuodelta 1906 on tieto, jonka mukaan Hiltunen välitti Amerikkaan vuosittain tuhansittain suksia.⁴⁰ Puolanka menetti Hiltusen muuton seurauksena merkittävän yrittäjän sekä mahdollisuuden kohota tärkeään asemaan suomalaisessa suksiteollisuudessa.

Suksiseppien sosiaalinen asema

Suurin osa puolankalaisista suksiseppistä oli talollisia, eli toisin sanoen pientilallisia. Heidän talouksissaan ei talvisaikaan ollut liiemmin maataloustöitä, joten aikaa liikenä hyvin suksien valmistamiseen. Eläinten hoitaminen kuului sitä paitsi naisten puuhiin, joten suksentekijämiehillä oli aikaa työhänsä.⁴¹

Suksien valmistamisen yleisyys vaihteli kylittäin. Esimerkiksi Kotilankylässä suksia valmistettiin enemmän kuin vaikkapa Törmänmäessä. Osittain tämä oli seurausta siitä, että suksia valmistettiin enemmän pienissä ja vähemmän suurissa taloissa. Poikkeuksiakin toki oli.⁴²

Kainuussa 1800-luvun lopulla valtio omisti noin puolet maapinta-alasta ja isot kantatilat omistivat melkein loput. Näin ollen 1910- ja 1920-luvuille tultaessa itsenäisten mautilojen määrä oli säilynyt suunnilleen muuttumattomana, mutta torppien ja mäkitupien määrä oli kasvanut nopeasti. Tämä tarkoitti sosiaalisen aseman heikkenemistä kainuulaisten enemmistölle. Kaiken lisäksi metsäyhtiöt ostivat tiloja, joten Suomen itsenäistyessä oltiin jo tilanteessa, jossa enää noin kolmasosa maapinta-alasta oli yksityisten omistuksessa.⁴³ Näin ollen voidaan olettaa, että huomattava osa suksiseppistä oli torppareita ja muita pienituloisia 1800-luvun lopulla. Maamme itsenäistyttyä säädetyn torpparinvapautuslain jälkeen huomattava osa suksiseppistä kuitenkin muuttui torppareista talollisiksi, olkoonkin tilan koko sitten mikä tahansa.

---

⁴⁰ Kurkinen 1992, 43.

⁴¹ Kurkinen 1992, 59.

⁴² Ibidem.

⁴³ Kurkinen 1992, 60–61.

SUKSIEN VALMISTAMISEN MOTIIVI

Kainuulainen köyhyys ja puute elannosta

Vaikka voisi kuvitella, että suksia valmistettiin ensisijaisesti liikkumista varten, kytkeytyy valmistamiseen myös elannon ansaitsemisen motiivi.

Ylä-Kainuu oli 1900-luvun alussa erityisen syrjäistä seutua, korpimaata, jonka moni kylä oli eristyksissä tietömiä taipaleiden takana. Esimerkiksi kirjailija KALLE KAJANDER mainitsee matkakertomuksessaan *Nälkämailta* vuodelta 1903, että yksi syy kainuulaisten huonoon elintason oli huonoista liikenneyhteyksistä johtuvat korkeat kuljetuskustannukset.⁴⁴ Kirjailija teki vuoden 1902 lopulla tutkimusmatkan Kainuuseen sekä rajan takaiseen Karjalaan, jotta saisi omin silmin todeta sen puutteen, joka sai toisinaan jopa valtakunnallista huomiota.

Viime vuosisadan alku oli kainuulaisille rankkaa, sillä maakunnassa vallitsi todellinen nälänhätä. Kainuulaisia menehtyi nälkään ja siitä kumpuaviin sairauksiin siinä määrin, että jopa valtiovalta kiinnostui kainuulaisten kurjuudesta.⁴⁵

On pidettävä mielessä, että syystä tai toisesta, ei kaikista ihmisistä ollut omaa köyhyyttään torjumaan. Päinvastoin moni jopa edesauttoi omaa kurjuuttaan. Kajander toteaa, että työmiehen suu on kuin ”menoläpi”. He olivat köyhiä ja siksi joutuivat tekemään ahkerasti erilaisia töitä, mutta he myös pysyivät köyhinä, koska juopottelivat ison osan tuloistaan.⁴⁶

Kainuussa keksittiin köyhyydestä selviämiseen suksenteon lisäksi muitakin apuja. Miehet menivät talvisin savottaan. Samaan aikaan kotiin jäivät vaimo ja lapsi saattoivat turvautua kunnan ruoka-apuun, jos asiat menivät huonosti puolison ollessa pois kotoa. Moni mies meni töihin Lappiin, mutta ne, joilla oli mahdollisuus, saattoivat lähteä Amerikkaan.⁴⁷ Puolanka ei kuitenkaan ollut pahin puutteen perä. Ylä-Kainuun kunnista köyhinten sujui Hyrynsalmella ja Ristijärvellä. Näiden kuntien vaivaishuolto joutui venymään äärimmilleen torppareiden ja mökkiläisten hädän vuoksi.⁴⁸

---

⁴⁴ Kajander 1903, 180.

⁴⁵ Kajander 1903, Passim.

⁴⁶ Kajander 1903, 183.

⁴⁷ Kajander 1903, 69.

⁴⁸ Kajander 1903, 73.

Kainuun kunnat eivät kuitenkaan olleet ainoita avun antajia. Metsäyhtiöt ostivat mielellään metsää Kainuusta, ja avasivat metsiinsä savottatyömaita. Yhtiöt tekivät kauppoja omasta mielestään silkkää hyvyttään kainuulaisia auttaakseen, sillä niiden ei olisi ollut oikeasti edes tarve ostaa metsää, mutta tekivät sen kuitenkin voidakseen tarjota kainuulaisille hätäaputyötä. Apu ei kuitenkaan kainuulaisille kelvannut, sillä savottatyö oli raskasta ja yhtiöt maksoivat monien mielestä nälkäpalkkaa.⁴⁹

Yhtiöt toimivat paikallisten mielestä erityisen härskisti Puolangalla. Paikkakunnan metsätyömailla maksettiin niin pientä palkkaa, ettei sillä elänyt, eli noin kaksi markkaa päivältä.⁵⁰ Vuoden 2011 rahassa palkka vastasi noin 8,5 euroa.⁵¹ Rotevat miehet saattoivat tienata päivässä kolmekin markkaa⁵², eli nykyrahassa noin 12,7 euroa⁵³. Yhden työpäivän palkalla ei siis rikastunut.

Elannon ansaitseminen oli suurin suksien valmistamisen motiivi, kuten edellä tuli mainituksi. Kuten Kurkinen kertoo, ”ammattikäsitön varsinainen opettaja oli nälkä”⁵⁴. Kurkinen tuo myös esille Johannes Hiltusen tavoitteen auttaa puolankalaisia hankkimaan toimeentuloa suksia valmistamalla. Hiltusta nimittäin ajoi eteenpäin halu kohentaa kotiseutunsa elinkeinoelämää sekä avata paikallisille uusia mahdollisuuksia elantonsa tienaamiseen.⁵⁵ Tienestiä kainuulaiset totisesti tarvitsivatkin, sillä palkkataso oli alhainen.

Pienet palkat

Palkkataso oli huono 1900-luvun alun Kainuussa, sillä esimerkiksi piian vuosipalkka oli noin 80–100 markkaa, rengin noin 200 markkaa.⁵⁶ Taulukosta 1 käy ilmi palkkatason kehitys viime vuosisadan alkupuolella.

Piian vuosipalkka olisi nykyrahaksi muutettuna noin 340–425 euroa ja rengin vuosipalkka noin 850 euroa.⁵⁷ Rahanarvo oli kaiken lisäksi laskussa. Palkkatason kehitys vuodesta 1910 alkaen esimerkiksi Metsähallituksen töissä kertoo hyvin inflaation nopeudesta. Kun kyseisenä vuonna

---

⁴⁹ Kajander 1903, 75.

⁵⁰ Kajander 1903, 77.

⁵¹ <http://service.nordea.com/nordea-openpages/fi/calculators/moneyValueCount.action>

⁵² Kajander 1903, 147.

⁵³ <http://service.nordea.com/nordea-openpages/fi/calculators/moneyValueCount.action>

⁵⁴ Kurkinen 1992, 52.

⁵⁵ Kurkinen 1992, 40.

⁵⁶ Kajander 1903, 78.

⁵⁷ <http://service.nordea.com/nordea-openpages/fi/calculators/moneyValueCount.action>

metsätyöntekijä ansaitsi päivässä 3,31 markkaa, oli summa vuonna 1915 3,52 markkaa, mutta vuonna 1917 jo peräti 12,87 markkaa. Vuonna 1920 päiväkeskiansio oli kohonnut jo 35,49 markkaan. Ilmiö saavutti huippunsa 1925, jolloin päivän keskiansio oli 51,54 markkaa. Tämän vuoden jälkeen inflaatio rauhoittui. Näin ollen kahden vuoden kuluttua, eli vuonna 1927, päivän keskiansion arvo oli laskenut ollen enää 44,53 markkaa.⁵⁸ On kuitenkin muistettava, että kohoavien palkkojen myötä kohosivat myös hinnatkin.

Kuten Taulukosta 1 ilmenee, vuoden 2011 rahaksi muutettuna vuoden 1910 päiväpalkka vastaa noin 13 euroa, vuoden 1915 päiväpalkka noin 11 euroa ja vuoden 1917 päiväpalkka noin 15 euroa. Vuoden 1920 päiväansio olisi nykyarvoltaan noin 14 euroa ja vuoden 1925 yhden päivän palkka olisi arvoltaan hieman yli 15 euroa. Päivätienesti vuodelta 1927 vastaisi nykyrahassa noin 13 euroa.

Taulukko 1

Rahanarvon muutos

Vuosi	Päiväpalkka, mk	Päiväpalkka vuoden 2011 arvossa, €
1900	2	8,49
1900	3	12,74
1910	3,31	12,81
1915	3,52	10,65
1917	12,87	15,07
1920	35,49	13,73
1925	51,54	15,37
1927	44,53	13,35

Lähde: <http://service.nordea.com/nordea-openpages/fi/calculators/moneyValueCount.action>

⁵⁸ Suomen taloushistoria 3 1983, 412.

Merkittävä syy rahanarvon nopeaan alenemiseen oli I maailmansota ja sen aiheuttama häiriö maailmantalouteen. Suomessa talouden epävarmuutta lisäsi myös maan itsenäistyminen vuonna 1917 sekä seuraavana vuonna käyty sisällissota.

PUOLANKALAISEN SUKSIKOTITEOLLISUUDEN HIIPUMINEN

Sopivan puuraaka-aineen hankkiminen alkoi olla hankalaa 1920- ja 1930-luvuilla. Puolangan vaarat oli sopivasta puusta koluttu.⁵⁹ Tähän vaikutti osaltaan I maailmansodan aiheuttama kysyntä suksimarkkinoilla, sillä puolankalainen suksikotiteollisuus eli kukoistustaan 1910-luvulla.⁶⁰ Myös maatalous ja muut työmahdollisuudet kehittyivät tarjoten puolankalaisillekin aiempaa parempia palkkoja. Kaiken lisäksi teollisuus kehittyi. Kotivalmisteiset sukset eivät enää pystyneet kilpailemaan etelän tehdasvalmisteisten halpojen suksien kanssa.⁶¹ Aika oli ajanut puolankalaisten suksien ohi.

LOPPULAUSE

Puolankalainen suksikotiteollisuus syntyi 1800-luvun lopussa ja kukoisti 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Suksien valmistamisesta kehkeytyi juuri puolankalaisille otollinen elinkeino, sillä paikkakunnalla oli tarpeeseen sopivaa puuainesta viljalti tarjolla, ja paikkakunnan suksisepät olivat jo varhain saaneet huomiota erilaisissa suksinäyttelyissä.

Puolangalla myös toimi hetken aikaa 1900-luvun alussa paikkakuntalaisen opettajan Johannes Hiltusen suksikoulu sekä osto- ja myyntiliike. Suksisepät oppivat työnteon taidon joko kotonaan tai Hiltusen koulussa, Hiltunen puolestaan välitti sukset maailmalle. Puolankalaisten harmiksi Hiltusen liiketoiminta oli kuitenkin niin mukaansatempaavaa ja menestyksekkästä, että tämä lopetti opettamisen ja muutti Kajaaniin päätoimiseksi liikemieheksi. Hiltusen suksikoulun ja -liike ovat mainio esimerkki varhaisesta urheiluvälineteollisuudesta.

---

⁵⁹ Kurkinen 1992, 95.

⁶⁰ Kurkinen 1992, 93.

⁶¹ Kurkinen 1992, 95.

Puolankalaiset valmistivat suksia tienatakseen leivän pöytänsä. Paikkakunta ei tarjonnut laajaa elinkeinojen kirjoa maatilatalouden lisäksi, joten suksien valmistamisella saattoi hyvinkin ansaita lisää elantoa. Onkin harmi, että hyvin orastanut suksiliiketoiminta ei juurtunut Puolangalle.

Toisten onni on toisten epäonni – nykyään suomalainen suksi- ja muu urheiluvälineteollisuus eivät rikastuta puolankalaisia, vaan vauraus liikkuu muualla.

LÄHDELUETTELO

PAINETUT LÄHTEET

LÄHDEKIRJALLISUUS

Kajander 1903   Kajander Kalle, *Nälkämältä, kuvia ja havaintoja Koillis-Suomesta nälkävuodelta 1902*. Päivälehden kirjapaino, Helsinki 1903.

SÄHKÖISET LÄHTEET

NORDEA   Nordea,   Henkilöasiakkaat,   Työkalut   ja   apuvälineet,
Rahanarvonkerroin

<http://service.nordea.com/nordea-openpages/fi/calculators/moneyValue.action?language=fi>

(Luettu 26.11.2012.)

KARTAT

KAINUU   Kainuu, Kainuu, Kainuu, Kunnat

http://www.kainuu.fi/index.php?mid=2_18_101&la=fi

(Muokattu 26.11.2012)

TILASTOJULKAISUT

Suomen taloushistoria 3 Historiallinen tilasto, toimittanut Kaarina Vattula. Kustannusosakeyhtiö Tammi, KK laakapaino, Helsinki 1983.

HAKUTEOKSET

Nykysuomen tietosanakirja 2, Maat ja paikat. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 1992.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Kurkinen 1992   Kurkinen Liisa, *Suksenteko Puolangalla*. Pro Gradu -tutkielma. Suomalais-ugrilainen kansantiede, Helsingin yliopisto.
- Wilmi 1985   Wilmi Jorma, “Puolangan väestöolot 1860-luvulta 1980-luvulle”, teoksessa *Puolangan kirja*. Toimittanut Jorma Wilmi. Gummerrus Oy, Jyväskylä 1985.